

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 24

ASIA:

Ankarassa olevan lähetystön raportti n:o 1

Lähetystön vuosi 1938

Budapestissä 8/2 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissä, 8 p:nä heinäkuuta 1938.

N:o 1129.

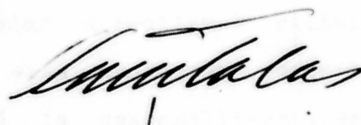
19 / 357 Yalö 1938		
14/2-38	10	10
SYMA	S.F.O	AKA
5	C 24	

Herra Ministeri,

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra Ministeri, Lähetystöneuvos Asko Ivalon laatiman Ankaran-lähetystön raportin n:o 1, jonka nimikkeenä on:

Alexandretten kysymyksestä.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf Holsti,

Helsinki.

A n k a r a _____ SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 1.

Budapesti ssa 8 p:nä heinä kuuta 19

Asia: Alexandretten kysymyksestä.

30	12	1357	Sal	1938
14/2	38	150		
5		C 24		

N.s. Alexandretten /eli, turkiksi, Hatayn/ kysymys, joka sitkeästi on pysynyt päiväjärjestyksessä jo parin vuoden ajan, on äskettäin joutunut uuteen vaiheeseen, joka Turkissa on otettu vastaan suurella tyydytyksellä, asiasta Turkin ja Ranskan välillä viimeksi käytyjen neuvottelujen tulosten kun katsotaan merkitsevän Turkin edustamien näkökohtien olennaista voitollepääsyyä.

Alexandretten maakunnan /sandžakin/ aiheuttamat riitaisuudet perustuvat pohjaltaan siihen, että maakunnan parisata-tuhantisen, kansallisesti, kielellisesti ja uskonnollisesti erittäin kirjavan väestön enemmistö ainakin Turkin väittämän mukaan on turkkilainen. Tämän turkkilaisväestön suhteet etenkin arabialaiseen väestöainekseen ovat vanhastaan vihamieliset, ja tätä vihamielisyyttä on viime vuosina vielä kärjistänyt se seikka, että sandžakin turkkilaiset ovat omaksuneet uuden Turkin uudistus- ja eurooppalaistamisyhkymykset, kun taas arabialaiset ovat pysyneet uskollisina vanhoille islamilaisille tavoille. Myös erinäiset muut alueen vähemmistöainekset, esim. armenialaiset, suhtautuvat turkkilaisiin epäluuloi-

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

sesti ja karsaasti.

Kun Alexandretten maakunta maailmansodan jälkiselvitte-lyssä yhdessä Syyrian kanssa joutui Ranskan mandaattihallin-toon, syntyi Turkille välittömästi valtioalueensa viereen ulko-turkkilaisryhmä, jonka kohtalosta Turkin tasavalta on suurella harrastuksella huolehtinut. Tätä turkkilaiskysymystä Turkki ei, kuten on laita Turkin ja sen muiden lähimaiden välisissä kansalaiskysymyksissä, ole pyrkinyt ratkaisemaan väestosiirroin vaan koettamalla turvata sandžakin turkkilaisille kansallisen autonomian ja määrävän aseman alueen hallinnossa, mikä asema tietenkin itsestään johtaisi Alexandretten alueen Turkin tasa-vallan tosiasiallisen vaikutusvallan alaiseksi.

Kansallisten näkökohtien ohessa Turkin mielenkiinto ky-seessäolevaa aluetta kohtaan perustuu siihen seikkaan, että Alexandretten /Iskenderunin/ kaupungin satamalla Anatolian itä-osien meriyhteyksien kannalta on Turkille ensiarvoinen talou-dellinen merkitys. Tämä seikka on kuitenkin varsin vähäisessä määrässä tullut esille kysymyksen julkisen käsittelyn yhtey-dessä. Turkki on myös johdonmukaisesti -- viimeksi vastapäät-tyneiden Turkin ja Ranskan välisten neuvottelujen yhteydes-sä -- selittänyt, että sillä ei ole alueellisia pyyteitä Alexandretten maakuntaan. Nämä vakuutukset ovatkin epäilemät-tä tähän mennessä vallinneissa oloissa olleet ajankohtaisen politiikan kannalta vilpittömiä, mutta **suotuisan** kansainväli-sen tilanteen ilmetessä Turkin Alexandrette-harrastus otaksut-tavasti voisi varsin nopeasti kehittyä Anschluss-hankkeeksikin.

Kysymys Alexandretten alueen ja sen turkkilaisen väestön asemasta joutui varsinaiseen ajankohtaiseen vaihee-seen pari vuotta sitten, kun Ranska suostui valmistelemaan

valtiollisen itsenäisyyden myöntämistä Syyrian hallinto-alueille. Tällöin Turkki ryhtyi vaatimaan riippumattomuutta ja turkkilaisvoittoista itsemääräämisoikeutta myöskin Alexandretten sandžakille selittäen, että alueen turkkilaisväestö Syyrian itsenäistyessä joutuisi säälimättömän sorron alaiseksi Syyrian arabialaisten taholta; muodollisesti Turkki vetosi siihen, että Alexandretten turkkilaisten oli saatava nauttia kansallisia takeita, joita Turkki katsoi sisältyvän Ranskan kanssa v.1921 alueen luovuttamisesta tekemänsä sopimukseen.

Asiasta kehittyi diplomaattinen ja julkinen kiista, joka lopulta johti siihen, että kysymys alistettiin Kansainliiton käsiteltäväksi. Kansainliiton neuvoston päätös, joka saatiin aikaan keväällä 1937, sisälsi eräänlaisen autonomian takaamisen Alexandretten alueelle, jolla oli oleva oma Kansainliiton valvoma hallintonsa, mutta jota suhteissa ulospäin edustaisi Syyria. Virallisiksi kieliksi määrättiin turkki ja arabia; alue oli demilitarisoitava ja sen turvallisuudesta vastaisivat Turkki ja Ranska; Turkin oli saatava Alexandretten satamassa käytettäväkseen vapaavyöhyke.

Tähän ratkaisuun näyttivät riitapuolet aluksi tyytyvän. Turkin taholla edellytettiin tällöin, että alueen turkkilainen väestöaines lukumääränsä perusteella pääsisi joltavaan asemaan. Kun kuluvan vuoden keväällä ryhdyttiin alueella valmistelemaan Kansainliiton ratkaisuun perustuvan järjestelmän edeklyttämiä kansanedustuslaitoksen vaaleja, kävi kuitenkin ~~mitenkin~~ vaaliluetteloja alustavasti laadittaessa ilmi, että turkkilaisia oli vähemmän kuin puolet kaikista

Äänioikeutetuista. Samalla jatkuivat alueella turkkilaisten ja muiden väestöainesten väliset epäjärjestykset ja väkivaltaisuuudet, joita siellä on jotenkin yhtämittä esiintynyt koko kiistakysymyksen käsittelyn ajan.

Turkki aloitti tällöin uuden kampanjan syyttäen paikallisia hallintoelimiä, Ranskan mandaattiviranomaisia ja vieläpä Kansainliiton asettamaa valvontakomissiota törkeästä puolueellisuudesta vaalluetteloita laadittaessa ja turkkilaisväestöön kohdistuvien painostus- ja väkivaltatoimenpiteiden suosimisesta. Samalla Turkin hallitus, vedoten siihen, että sen tehtävänä, kuten edellä mainittiin; on osaltaan huolehtia Alexandretten alueen turvallisuudesta, siirsi sotavoimia alueen rajoille, minkä ohessa, kuten väitetään, sandžukin turkkilaisille toimitettiin aseita rajan yli Turkista. Toisaalta väitettiin Turkin taholta alueen arabialais- ja armenialaisväestöä varustettavan aseilla Syyriasta käsin. Aseellisen selkkauksen vaara oli täten ilmeinen ja Turkin ja Ranskan väliset suhteet, jotka Alexandretten kysymysmonastikin on pannut kovalle koetukselle, ärtyivät uhkaavasti. Turkin lehdissä uhkailtiin varsin avoimesti äärimmäisilläkin toimenpiteillä. Lopulta Turkin hallitus ilmaisi täydellisen epäluottamuksensa Kansainliiton valvontakomissiota kohtaan ilmoittaen katkaisevansa kaikki yhteytensä siihen. Esiintyi jopa uhkailuja erota Kansainliitosta.

Näissä oloissa käytiin Turkin ja Ranskan välillä Ankerassa ja Pariisissa neuvotteluihin uhkaavan tilanteen selvittämisestä. Rinnan näiden puhtaasti diplomaattisten neuvottelujen kanssa ryhdyttiin Antiokiassa -- sandžakin alueella -- sotilaallisiin neuvotteluihin molempain valta-

kuntien yleisesikuntia edustavaan sotilasvaltuuskuntien kesken. Nämä eri neuvottelut johtivat kesä- ja heinäkuun vaihteessa tuloksiin, jotka laukaisivat jännityksen. Neuvottelujen tulokset olivat pääkohdittain seuraavat:

1. Ranska tunnustaa, että Alexandretten alueen turkkilaisväestöllä on oikeus "erikoisasemaan". Tämä tunnustus merkinnee, että Turkki on saavuttanut riittäviksi katsomansa takeet siitä, että alueen sisäinen itsehallinto joka tapauksessa, riippumatta siitä millaisiksi väestösuhteet ja -prosentit vastaisuudessa todetaan, tulee olemaan turkkilaisvoittoinen. - Turkki puolestaan julistaa, että sillä ei ole alueellisia pyyteitä sandžakiin.

2. Alexandretten alue miehitetään toistaiseksi tasavertaperustein ranskalaisin ja turkkilaisin sotavoimin, joiden on huolehdittava turvallisuudesta ja järjestyksestä. Kuluvaan kuun alkupäivinä marssikin turkkilaisia joukkoja /2,500 miestä/ Alexandretten alueelle, missä paikallisen turkkilaisväestön ilmoitetaan ottaneen ne suurella riemulla vastaan. Näiden sotavoimien avulla Turkki ainakin voi valvoa, että jatkuvassa vaalitoiminnassa noudatetaan puolueettomuutta ja että turkkilaisvastaista painostusta ei harjoiteta.

3. Ankarassa Ranskan ja Turkin välillä allekirjoitetun uuden ystävyyssopimuksen mukaan molemmat maat sitoutuvat olemaan yhtymättä toista sopimusmaata vastaan suunnattuihin ryhmytyksiin ja, kolmannen maan hyökätessä toisen sopimusmaan kimppuun, avustamatta hyökkääjää. Edelleen ne sopimuksessa toteavat, että niiden edut edellyttävät rauhan ja turvallisuuden säilymistä Välimeren itäosissa ja sitoutuvat tarpeen

vaatiessa ryhtymään yhteistoimintaan häiriöiden ehkäisemiseksi mainitussa suhteessa.

Neuvottelujen täten päätyttyä suotuisasti tullaan Alexandretten alueella jatkamaan väestön itsemääräämisoikeuteen perustuvan järjestelmän täytäntöönpanoa. Vaalit toimitetaan aikanaan ja turkkilaiset luottavat siihen, että tulokset nyttemmin muodostuvat heidän kannaltaan tyydyttäväiksi. Ranska taas on saanut olot mandaattialueensa levottomalla kolkalla rauhoittumaan ja samalla on Turkki kansainvälispoliittisesti siirtynyt lähemmäksi Ranskaa. Turkissa painostetaan, että Alexandretten kiistakysymyksen nyt saatua Turkia tyydyttävän ratkaisun, Turkin ja Ranskan väliset suhteet taas pääsevät palautumaan perinnäisen ystävyyden uomaan. Eräs tekijä, jonka mieltä jännittyneessä tilanteessa ei juuri kysytty ja joka ei voi olla olematta tyytymätön saavutettuun ratkaisuun, on Syyria. Nähtäväksi jää, tuleeko tämä seikka aiheuttamaan jatkuvia vaikeuksia vai saako Ranska Syyrian lopulta tyytymään turkkilaisille suotuisaan päätökseen. Sitä, että Alexandretten kysymyksen uusi järjestely saatiin aikaan Turkin ja Ranskan välisin kahdenkeskisin neuvotteluihin, jopa nimenomaisesti syrjäyttämällä Kansainliiton elimet, voidaan pitää epäsuotuisana seikkana Kansainliiton kannalta. Kuitenkin on muistettava, että Alexandretten kysymyksen rauhanomainen selvittäminen viime vaiheessaankin pohjaltaan perustuu Kansainliiton myötäväikutuksella viime vuonna aikaansaatuun järjestelyyn, jonka täytäntöönpanoa asian tuoreimmatkin vaiheet ovat.

Edellämainittu Turkin ja Ranskan välinen ystävyys-
sopimus siihen liittyvine Välimeren itäosien status quo-
takeineen muodostaa -- Turkin alueellista pyyteettömyyttä
koskevan vakuutuksen ohessa, joka ei sisällä mitään uutta --
sen korvauksen, minkä Ranska on saanut Turkille Alexandretten
kysymyksessä tekemistään myönnytykseistä. Turkki on täten lu-
jittanut yhteyttään Välimeren status quo'ta puolustavaan rin-
tamaan samalla asettuen vastustavalle kannalle erinäisten
Berliinin-Rooman akselin edustamien pyrkimysten suhteen.
Ranskassa näyttääkin lehtilauseunoista päättäen annetun
suuri merkitys sille tosiseikalle, että Alexandretten kysy-
myksessä saavutettu sovinto on omiaan heikentämään nimenomaan
Saksan pyrkimyksiä vahvistaa vaikutusvalteansa Balkanilla ja
läheisessä idässä.

Turkin menettely sen antaessa tiettyjä takeita Vä-
limeren status quo'n säilyttämisestä on täydessä sopusoin-
nussa Turkin hallituksen viimeaikaisten ulkopoliittisten lin-
jojen kanssa, joille on tunnusmerkillistä pyrkimys läheiseen
yhteistoimintaan Englannin kanssa. Että Turkki on osannut
yhdistää tähän yleiseen kansainväliseen suuntautumiseensa,
jonka jo sinänsä täytyi, Englannin ja Ranskan suhteet huo-
mioconottaen, edellyttää yhteisiä linjoja myöskin Ranskan kans-
sa, huomattavien etujen saavuttamisen Alexandretten kysymykses-
sä, on kieltämättä todiste ulkopoliittisesta taitavuudesta.

Asho Pauls.
Lähetystöneuvos.